

IN MEMORIAM OJÄRS BUŠS

28. IV 1944 – 3. I 2017

Foto Toms Grīnbergs (Lāti ülikooli pressikeskus).

Lahkunud on väljapaistev lāti keeleteadlane, balti ja lānemeresoome keelekontaktide ning kohanimede viljakas uurija Ojārs Bušs.

Ojārs Bušs sündis Krimulda vallas, ajalooliselt liivlastega asustatud alal, mis Liivimaa Henriku kroonikas kannab nime Cubbesele. Keeleandeka noormehe, tulevase keeleteadlase tutvus lānemeresoome keelte ja kultuuriga algas Leningradi ülikoolis, kus ta 1967–1972 õppis soome filoloogiat Paul Ariste õpilase, prof Zinaida Dubrovina kae all. Pärast ülikooli lõpetamist sai Ojārs Bušs ametisse Lāti TA Keele ja Kirjanduse Instituuti (alates 1991 Lāti Ülikooli Lāti Keele Instituut), kus täitis erinevaid tööülesandeid. 1992–1999 ja seejärel alates 2004. aastast oli ta instituudi asedirektor.

1980. aastal kaitses Ojārs Bušs kandidaaditöö, milles analüüsis tänapäeva lāti kõnekeeles funktsioneerivaid germanisme. 1994. aastal omistati Ojārs Bušsile habiliteeritud doktori kraad humanitaarteadustes artiklisarja „Lāti sõnavara päritolu, ajalugu ja tänapäevakasutus” eest.

Ojārs Bušsi teadustöö oli mitmepalgeline ja intensiivne. Tema huvideringis oli esiplaanil kõnekeeles sõnavara ja nimeuurimine, kuid ta avaldas kirjutisi ka lāti keele morfoloogia, süntaksi, semantika, terminoloogia, keelekultuuri, keelepoliitika jm valdkonnast. Teadlase publitseerimisviljakus oli erakordne: tema keeleteaduslike publikatsioonide arv ületab poole tuhande piiri, neid on avaldatud paljudes Euroopas kõneldud keeltes, sh lāti keele kõrval vene, inglise, saksa, leedu, eesti, soome ja ungari keeles.

Koos noorema kolleegi Vineta Ernstsonega avaldas Ojārs Bušs lāti slāngi sõnaraamatu „Latviešu valodas slenga vārdnīca” (2006), mis kajastab lāti slāngi sõnavara ja fraseoloogiat viimase 60–70 aasta jooksul. Slāngisõnadele lisatud etümoloogiad on andnud ja üha annavad innustavaid ideid eesti sõnavara päritolu väljaselgitamiseks.

Jätukuvalt tundis Ojārs Bušs huvi lāti keele lānemeresoome päritolu leksikaalsete laenude vastu. Nimetame siinkohal artikleid „Lāti leksikaalsed lānemeresoomepärasused: uurimislugu ja tulevikuväljavaated”¹ ning „Lāti leksi-

¹ O. Bušs, Latviešu valodas leksiskie somugrismi: izpētes vēsture un perspektīvas. – Latvijas Universitātes raksti 746. Valodniecība. Latvistika un somugristika, 2009, lk 27–34.

kaalsetele läänemeresoomepärasustele mõeldes (lähteformatsioon ja loendi fragment *ai! – ašķi*)².

Eriti tähelepanuväärne on Ojārs Bušši uurimistegevus onomastika vallas. Ojārs Bušš oli Jānis Endzelīnsi alustatud hiigeltöö, Läti kohanimede sõnaraamatu „Latvijas vietvārdu vārdnīca” jätkajaid: ta oli sõnaraamatu vastutav toimetaja ning koos kolleegidega selle koostaja ja toimetaja: ajavahemikus 2003–2013 on trükkis ilmunud selle erakordselt tömahuka ettevõtmise neli köidet. Ojārs Bušš uuris tulemusrikkalt läänemeresoome päritolu kohanimedid Lätis, milleks tal oli soliidne ettevalmistus. Sellest annavad tunnistust arvukad kirjutised, millest mainigem siinkohal vaid mõningaid: „Läti onomastika vaidlusküsimus: *Paun*-algulised kohanimed”³, „Läänemeresoomepärasusi Läti toponüümias: kokkuseadmata loendi täiendamise võimalused”⁴, „Soome-ugri mõju Läti kohanimedele: uurimise ajalugu ja praegused ülesanded”⁵, „Dundaga piirkonna liivipäraseid oronüümid (mäenimed) Juris Plāķisi Läti kohanimede publikatsioonis”⁶. Läti kohanimetuuri- jatele on tõsiseks väljakutseks silbisese tautosüllaabilise ühendiga *-an-*, *-en-*, *-un-* jöenimede päritolu. Ojārs Bušš käsitles seda nähtust korduvalt,

² O. Bušš, Par latviešu valodas leksisko somugrismu inventarizāciju domājot (nostādnes un saraksta fragments *ai! – ašķi*). – Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstis. A daļa, 2010, kd 64, nr 3–4, lk 90–100.

³ O. Bušš, Eine Streitfrage der lettischen Namenkunde (Ortsnamen mit *Paun-*). – Baltistic: Aufgaben und Methoden. Toim A. Bammesberger. Heidelberg, 1998, lk 371–376.

⁴ O. Bušš, Somugrismi Latvijas toponimijā: Nesastādītā saraksta papildināšanas iespējas. – Letonikas pirmais kongress. Valodniecības raksti. Latvijas Zinātņu akadēmija, 2006, lk 121–129.

⁵ O. Bušš, The Finno-Ugric influence on the Latvian place names: the history of the research and current challenges. – Yearbook of Finno-Ugric Studies 2015, nr 2, lk 50–56.

⁶ O. Bušš, Dundaga parish oronyms (hill names) of Livonian origin in Juris Plāķis' Latvian toponym publication. – ESUKA – JEFUL 2014, kd 5, nr 1, lk 243–250.

sh artiklites „Hüdronüümi Venta toponüümiline taust Soomes”⁷, „Läti tautosüllaabiliste ühenditega potamonüümid. Soomeugrismide probleem”⁸ jmt. Ojārs Bušši uurimistulemused osutavad, et tautosüllaabilisi ühendeid sisaldavate jöenimede kontsentratsioon on suurim Põhja-Kuramaal, mida ta on seletanud töigaga, et nimetatud piirkonna nimeloomesse on oma panuse andnud nii baltlased (võib-olla kuršid) kui ka soomeugrilased. Koos nimeuurijast kolleegi Laimute Balodega avaldas Ojārs Bušš 2015. aastal Läti olulisemate kohanimede päritolu käsitleva sõnastiku „No Abavas līdz Zilupei. Vietvārdu cilmes isā vārdnīca. From Abava to Zilupe. The origin of Latvian geographical names”. Selles raamatus on läänemeresoome aines- tikku kaasatud rohkem kui 30 kohanime analüüsis. Usaldusväärse teejuhina Läti nimemaastikul pakub see raamat rohkelt avastavat ja mõtteid ärgitavat ainet ka Eesti nimeuurijatele.

Ojārs Bušš võttis korduvalt sõna ajakirjas Keel ja Kirjandus. Ajakirja üllitatud „Muutuva keele” sarjas selgitas teadlane Eesti lugejale tänapäeva läti keeles toimuvate muutuste põhjusi ja suundumusi, rõhutades valdkondi, kus läti ja eesti keeles praegusajal toimuvates protsessides võib täheldada kõige rohkem rööpsusi.⁹ Ojārs Bušš tervitas elavalt eesti-läti ja läti-eesti sõnaraamatute ilmumist 2015, märkides: „Naabrist on raske aru saada, kui sa ei kuule, mida ta ütleb, naaberrahvast on raske mõista, kui sa ei oska tema keelt. Aga keele omandamiseks on hädasti vaja sõnaraamatuid.”¹⁰

Hinnatud õppejõuna luges Ojārs Bušš

⁷ O. Bušš, Hidronīma *Venta* toponīmiskais fons Somijā. – Baltu filoloģija 1996, nr 6, lk 40–42.

⁸ O. Bušš, Latvijas potamonīmi ar tautosillabiskajiem savienojumiem. Somugrismu problēma. – Personvārdi, vietvārdi un citi vārdi: izpētes pakāpieni. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2003, lk 182–189.

⁹ O. Bušš, Keel muutub ka Lätimaal. – Keel ja Kirjandus 1999, nr 8, lk 516–521.

¹⁰ O. Bušš, Sõnaraamat või/ja eksperiment. – Keel ja Kirjandus 2015, nr 10, lk 744.

Läti ülikoolis fennougristikaalaseid kursusi „Sissejuhatus fennougristikasse” ning „Üldine ja soome-ugri onomastika”. Ta oli arvukate teadustööde juhendaja, Daugavpils ja Liepāja ülikooli kaitsmisnõukogu liige, hinnatud ekspert erialaga seotud komisjonides. Ojārs Bušs on kirjutanud Läti entsüklopeediale ja perioodilistele väljaannetele artikleid soome ja liivi keelest, liivi keele jälgedest läti keeles ja Läti kohanimistus. Teadlane oli aktiivsemaid keeleteaduse saavutuste populariseerijaid Läti kirjasõnas. Liivi-eesti-läti ja eesti-läti sõnaraamatu koostajatele olid hindamatud tema retsensendimärkused ja näpunäited. Ojārs Bušs osales teadustegevuse korraldus-

töös konverentside toimkondade esimehe või liikmena, oli Rahvusvahelise Onomastikaseltsi (ICOS) liige, samuti ÜRO kohanimeekspertide (UNGEEN) eksonüümide töörühma liige. Lätis on Ojārs Bušsi teaduslik tegevus leidnud korduvalt autasustamist. Ojārs Bušsi kodanikujulgust Läti Vabariigi iseseisvuse kaitsmisel on tunnustatud 1991. aastal barrikaadidel osalenu mälestusmärgiga.

Ojārs Bušsi lahkumisega kaotasime andeka keeleteadlase ning tähelepaneliku ja siira Eesti sõbra.

VALTS ERNŠTREITS,
LEMBIT VABA